

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Gode overganger til voksenlivet for unge med
barnevernserfaring

Successful transitions to adulthood for youth with experience in
child welfare

Kandidatnummer: 347

Bachelor i sosialt arbeid

Fakultet for helse- og sosialvitenskap

Institutt for velferd og deltaking

Antall ord: 8937

Innleveringsdato: 27.05.2020

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle

kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Abstract

The purpose of this research is to elucidate what characterizes successful transitions to young adulthood for youth aging out of care. Youth with childcare experience are often more vulnerable in transition to adulthood as they often have experienced several risk factors in their past, and therefore need more support in the transition. In addition to the practical support, youth often have need for emotional support as well. This research examines the needs of young people in transition to adulthood through attachment theory, relationships, risk- and protection factors, network and social support, as well as looking at the support system in Norway. To examine this, the research method literature study has been used. The research is based on qualitative and quantitative studies. The results show that the support system for youth aging out of care in Norway is changing positively, but adolescents with childcare experience still encounter challenges in the transition, and still have unfulfilled needs when it comes to emotional support and network.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	4
1.2 Relevans for fag og yrke.....	5
1.3 Problemstilling.....	6
1.4 Avgrensing.....	6
1.5 Begrepsavklaring	7
1.5.1 Ungdom med barnevernserfaring	7
1.5.2 Ettervern.....	7
1.5.3 God overgang til voksenlivet	8
1.6 Kontekst.....	8
1.6.1 Juridiske rammer	10
2. Metode	11
2.1 Litteratursøk.....	11
2.2 Kildekritikk.....	12
2.3 Litteraturgjennomgang	13
3. Teori	13
3.1 Tilknytningsteori.....	13
3.2 Trygg base og relasjoner	15
3.3 Risiko- og beskyttelsesfaktorer.....	16
3.4 Nettverk og sosial støtte	17
4. Funn og drøfting	17
4.2 Hva beskriver unge med barnevernserfaring selv de trenger for en god overgang til voksenlivet?.....	17
4.2.1 Nettverk og sosial støtte i oppfølgingen	18
4.2.2 Relasjoner og trygg base	20
4.2.3 Medvirkning og informasjon.....	21
4.1 Andre faktorer som kjennetegner gode overganger til voksenlivet	23
4.1.1 Kontaktperson eller mentor.....	24
4.1.2 Tilpasset støtte i overgangen	25
5. Oppsummering	25
6. Referanser	28

1. Innledning

Tema for denne oppgaven er hva som kjennetegner gode overganger til voksenlivet for ungdommer med barnevernserfaring. De gode overgangene vil belyses gjennom opplevelser ungdommene selv har hatt i overgangen og hva forskning sier ungdommer trenger for å få en god overgang.

Overgangen fra å være ungdom til å bli voksen innebærer flere overganger som å flytte hjemmefra, ta utdanning, begynne i arbeid, forsørge seg selv, etablere nye relasjoner, etablere seg med egen bolig og så videre (Oterholm, 2016, s. 132). Ungdommer med barnevernserfaring har ofte opplevd flere risikofaktorer i oppveksten som gjør at de kan være ekstra sårbare i overgangen til voksenlivet, og de kan ha større behov for oppfølging enn ungdommer uten barnevernserfaring (Paulsen, 2018, s. 225). Tilknytningsteori er sentral for å gi kunnskap om unge med barnevernserfaring og skape forståelse for den unges måter å håndtere relasjonelle sammenhenger og deres eget selvbilde, samt behov for en trygg base og stabile relasjoner.

Med bakgrunn i at ungdommer med barnevernserfaring har større utfordringer i overgangen til voksenlivet enn andre ungdommer, har det blitt utviklet ordninger både i Norge og internasjonalt for å sikre at ungdommene får støtte og hjelp i overgangen. I Norge kalles disse ettervernstiltak. Ettervern knyttes til barnevernets arbeid med ungdom etter de har fylt 18 år og frem til de fyller 23 år. Ettervern handler om hvordan man bistår ungdom i barnevernet med å finne veien til det selvstendige livet på en god måte (Storø, 2012, s. 11). Utover den praktiske hjelpen unge med barnevernserfaring har behov for i overgangen, som hjelp med bolig og økonomi, har de også behov for sosial og emosjonell støtte (Paulsen, 2016a).

Det er en stor økning i antall ungdom med ettervernstiltak. I 2008 hadde i underkant av 2600 unge ettervernstiltak og i utgangen av 2018 hadde rundt 5000 unge ettervernstiltak. De fleste som mottar ettervernstiltak, er i alderen 18 år og det avtar jo eldre de blir. Selv om unge kan motta ettervern frem til de er 23 år, er det de i alderen 20-23 år som har minst tiltak om ettervern

(Dyrhaug, 2019). På bakgrunn av dette kan det tenkes at det er noe ved ettervernet i Norge som trengs å forbedres.

Ungdommene sin stemme og syn på hva de trenger er viktig for å utvikle tjenester ungdom vil benytte seg av og som de oppfatter som nyttig (Collins, 2019). Hovedtyngden vil være på hva ungdommer gjennom kvalitative intervjuer har sagt de føler behov for å få en god overgang. Derfor vil behovet ungdommer har for nettverk og sosial støtte og relasjoner og trygg base drøftes. Medvirkning blir også et sentralt aspekt, der viktigheten av at ungdommer medvirker i utformingen, bidrar til at de får et tiltak tilpasset deres ønsker og det de føler behov for i overgangen til voksenlivet.

1.2 Relevans for fag og yrke

Ettervern og det å skape gode overganger for unge med barnevernserfaring har fått stor oppmerksomhet de senere årene. Både politikere, praksisfeltet og forskere har fått stor interesse for feltet og ser på ettervern som et nødvendig utviklingsområde for barnevernet (Storø, 2012, s. 12). Landsforeningen for barnevernsbarn er en organisasjon som siden 1997 har kjempet for barn og unges rettigheter, og er av de som spesielt har ført diskusjonen om ettervern. De er opptatt av å ta barn og unges opplevelser på alvor, og forvalte deres erfaringer som fører til et mer hensiktsmessig og bedre barnevern (Landsforeningen for barnevernsbarn, u.å.).

Det er mange sosialarbeidere som arbeider i barnevernet, både som saksbehandlere i barnevernstjenesten og på barnevernsinstitusjoner. Kunnskapen om hva unge trenger for å få gode overganger til voksenlivet og være bevisst behovene til denne gruppen, er betydningsfullt for sosialarbeidere i deres yrkespraksis. I yrkespraksis trenger vi teori for å forstå sammenhenger og lære metoder for å utføre sosialt arbeid. Sosialarbeiderens oppgave er å jobbe i samarbeid med den eller de det gjelder for å bedre deres livssituasjon. Brukerperspektivet står sentralt for sosialt arbeid og hjelp til selvhjelp er en viktig målsetting (Ellingsen, Levin, Berg & Kleppe, 2015, s. 24). Derfor er kunnskap om hva som kjennetegner de gode overgangene til voksenlivet for unge med barnevernserfaring et svært relevant tema for fag og yrke.

1.3 Problemstilling

Ungdommene sin stemme og syn på hva de trenger er viktig for å utvikle tjenester ungdom vil bruke og som de oppfatter som nyttig (Collins, 2019). Nytt av ettervern kan måles på flere måter. De som er nærmest til å si noe om nytten er gjerne ungdommen med barnevernserfaring selv, derfor vil en måte å undersøke nytten på være å spørre dem (Storø, 2012, s. 20). På bakgrunn av at unge med barnevernserfaring kan være mer sårbare i overgangen til voksenlivet og trenger mer støtte (Paulsen, 2018, s. 225), vil jeg undersøke hva det er viktig å ha fokus på for å skape gode overganger, og har kommet frem til følgende problemstilling:

Hva kjennetegner gode overganger til voksenlivet for unge med barnevernserfaring?

1.4 Avgrensning

Ettervern er et relativt bredt felt, med mye forskning fra både Norge og spesielt fra England og USA. Derfor har jeg valgt å gjøre noen avgrensninger i oppgaven.

Har valgt å ha fokus på hva som kjennetegner de gode overgangene til voksenlivet, spesielt fra ungdommer sitt perspektiv. Det blir også supplert med en del forskning som beskriver hva ungdommer har behov for i overgangen. Ungdommer trenger bistand med det praktiske som bolig og økonomi, men jeg har valgt å ha hovedvekt på hva de føler behov for og trenger utover dette. Vekten ligger på emosjonell og sosial støtte. Har også valgt å avgrense ved å bruke mest mulig norsk kvalitativ forskning, ettersom det belyser best hva som eventuelt trengs å forbedres ved det norske ettervernsarbeidet. Noe internasjonal forskning blir også benyttet for å undersøke om dette underbygger funnene fra norsk forskning eller kan være et supplement til å understreke viktighet av andre ettervernstiltak.

1.5 Begrepsavklaring

1.5.1 Ungdom med barnevernserfaring

I oppgaven veksles det mellom å bruke betegnelsene unge med barnevernserfaring og ungdommer. Betegnelsene gjelder alle ungdommer som har mottatt en form for tiltak fra barnevern, med dette menes både de som har vært i barnevernsinstitusjon, fosterfamilie og de med andre barnevernstiltak som hjelpetiltak. Unge med barnevernserfaring er like forskjellige som alle andre unge. De vil ha ulike erfaringer og ulikt behov for hjelp. Likevel velger jeg å skrive om gruppen som helhet siden de har en ting til felles; erfaring fra barnevernet.

Jeg bruker også betegnelsen om gruppen som helhet fordi det var utfordrende å finne litteratur som tar for seg bare en enkel gruppe av unge med barnevernserfaring, som for eksempel de som kun har vært i institusjon eller kun hatt hjelpetiltak. For øvrig foretrekker Forandringsfabrikken også å bruke begrepet «unge med barnevernserfaring» (Backe-Hansen et al., 2014, s. 18). Forandringsfabrikken er en stiftelse som innhenter kunnskap fra barn i undersøkelser for å forbedre skole og hjelpesystemet for barn. Der målet er at barn og unge skal oppleve hjelpesystemer og skole som nyttige, trygge og samarbeidende (Forandringsfabrikken, u.å.).

1.5.2 Ettervern

Ettervern er den støtten barnevernet gir i overgangsfasen til selvstendig liv som voksen og kan gis til ungdom mellom 18 og 23 år. Det kan være hjelp til å finne bolig, hjelp til å fullføre videregående skole, økonomisk hjelp og støtte og råd om hvordan en skal klare seg som voksen (Barneombudet, u.å.). Ettervern er ikke et begrep som blir benyttet i loven, der beskrives det som opprettholdelse eller erstatning av andre tiltak som er omhandlet i loven fra barnet har fylt 18 år til det fyller 23 år jf. barnevernloven (bvl, 1992) § 1-3. Likevel velger jeg å bruke det siden det er allment innarbeidet og benyttes av barnevernet, sentrale fagpersoner og offentlige myndigheter.

Ifølge barne- ungdoms og familiedirektoratet (bufdir, 2020) skal ettervern gi ungdommer mulighet til ha kontakt med gode stabile voksne for å opprettholde trygghet i perioden der de skal

utvikle selvstendighet. For at barnet skal kunne etablere nye relasjoner etter å ha opplevd svik fra sine nærmeste tidligere, er det viktig at barnet har trygge omsorgspersoner over lengre tid (bufdir, 2020).

1.5.3 God overgang til voksenlivet

I denne oppgaven vil god overgang til voksenlivet være en samlebetegnelse for ulike faktorer. En god overgang vil bety at ungdom fullfører utdanning, har inntekt, ikke er arbeidsledig og ikke mottar sosialhjelp eller andre ytelser. Det er viktig å tenke på at disse kriteriene ikke nødvendigvis måler hva som er et *godt* voksenliv for hver enkelt ungdom. I oppgaven vil en god overgang til voksenlivet også bety at unge selv føler de har en god overgang uten for mye bekymringer.

1.6 Kontekst

De unge med barnevernserfaring som omtales i denne oppgaven, er de som har levd i en familiesituasjon som ikke har vært tilstrekkelig, eller de selv har hatt utfordringer, og har av den grunn på ett eller annet tidspunkt i oppveksten hatt tiltak fra barnevernet. Det kan være alt fra hjelpetiltak i familien, til langvarige tiltak som å bli plassert utenfor hjemmet i institusjon eller fosterhjem, det er gjerne sistnevnte vi tenker på som har det største behovet for støtte i overgangen til voksenlivet (Storø, 2012, s. 63). Ungdommer med barnevernserfaring har ofte opplevd flere risikofaktorer i oppveksten som gjør at de kan være ekstra sårbare i overgangen til voksenlivet. Dette gjør ofte at de vil ha større behov for oppfølgingen enn ungdommer uten barnevernserfaring (Paulsen, 2018, s. 225).

Statistikk fra barne- ungdoms- og familiedirektoratet (bufdir, 2019) viser at 1 av 3 med barnevernserfaring ikke var i jobb eller i utdanning 9 år etter fullført grunnskole. Videre viser også statistikk fra bufdir (2019) at kun 38 % av unge med barnevernstiltak fullfører videregående opplæring på normert eller utvidet normert tid, samt det er flere av de som mottar ytelser enn ungdom som ikke har hatt barnevernstiltak (bufdir, 2019). I en studie gjort av Mendes og Moslehuddin (2006) der de sammenligner data fra USA, Storbritannia og Australia viser

resultatene at unge som forlater barnevernets omsorg også møter store utfordringer. Dette på områder som utdanning, arbeidsledighet og bolig. Forskningen deres viser også at unge med barnevernserfaring opplever problemer knyttet til helse, både psykisk og fysisk (Mendes og Moslehuddin, 2006, s. 110). I en norsk studie kalt “Barnevern i Norge 1990-2010” ble et utvalg med unge med barnevernserfaring sammenlignet med et utvalg som ikke hadde hatt barnevernstiltak, resultatene viste også at det gikk dårligere med barnevernsbarna (Backe-Hansen, Madsen, Kristofersen & Hvinden, 2014). De målte hvor mange som hadde oppnådd videregående utdanning, brutto inntekt over gjennomsnittet, ikke mottatt sosialhjelp og ikke vært registrert som arbeidsledig i 2005 og deretter hvordan situasjonen var fire år senere. I 2005 hadde 35-45 prosent tilfredsstilt disse kriteriene. I 2009 økte det til mellom 40 og 67 prosent. Dette kan sees på som en god økning, men sammenlignet med utvalget som ikke hadde barnevernstiltak ligger de unge med barnevernserfaring betydelig lavere. Sammenligningsutvalget hadde i 2009 oppnådd mellom 78 og 93 prosent (Backe-Hansen et al., 2014, s. 66).

Det er en stor økning i antall ungdom med ettervernstiltak, det har vært en dobling de siste 10 årene (Dyrhaug, 2019). Ved utgangen av 2017 var de tiltakene som ble mest benyttet som ettervernstiltak hjelp med bolig, herunder fortsatt opphold i fosterhjem, økonomisk hjelp og kompensierende tiltak som besøkshjem, fritidsaktiviteter og støttekontakt (Barne- og likestillingsdepartementet, 2019, s 95). De fleste som mottar ettervernstiltak, er i alderen 18 og 19 år. Selv om unge kan motta ettervern frem til de fyller 23 år, er det de i alderen 20-23 år som har minst tiltak om ettervern (Dyrhaug, 2019; Kristofersen, 2009). Forskning viser også at ettervernstiltakene er svært kortvarige, der de fleste mottar ettervern innenfor 12 måneder. Både Landsforeningen for barnevernsbarn, samt internasjonal barnevernsatsing samsvarer ikke med ettervernsatsingen i Norge. De mener at oppfølging av enkelte grupper burde være opp til 25-års alderen (Kristofersen, 2009). De foreslår også at det bør tydeliggjøres i loven at ungdom som først har takket nei til ettervernstiltak, må kunne ombestemme seg og motta tiltak (Barne- og likestillingsdepartementet, 2019, s. 97). Barne- og likestillingsdepartementet sier seg enig i forslaget om å heve aldersgrensen og legger frem lovforslag om dette i høringsnotatet – forslag til ny barnevernslov (2019, s. 102).

1.6.1 Juridiske rammer

Det er § 1-3 i barnevernloven (1992) som er utgangspunktet for ettervern i Norge. Den inneholder tre viktige punkter. Det første er at ungdom som har mottatt barneverntiltak frem til fylte 18 år har rett på å få opprettholdt eller få satt inn nye tiltak etter fylte 18 år. Det neste er at ungdommen må samtykke til ettervernstiltak og det siste er at dersom det blir opphør av tiltak eller avslag på søknad om tiltak etter fylte 18 år, så skal det regnes som enkeltvedtak og skal begrunnes ut fra barnets beste. Det siste punktet ble tilføyd i loven i 2009 og skal sikre at barneverntjenesten foretar en grundig vurdering av om tiltak skal opprettholdes eller erstattes av nye (barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Det er også slått fast av lovgiver at alle tiltak som ellers er nevnt i barnevernloven, kan bli brukt som ettervernstiltak. Ettersom hovedregelen er at ungdommen må samtykke til tiltaket, vil det være de frivillige hjelpetiltakene som benyttes i ettervernstiltak. Det er en lang liste over hjelpetiltak, og loven angir at det er lov å være kreativ utover det som nevnes i loven. Barneverntjenesten har derfor store muligheter til kreative løsninger, så lenge tiltakene utformes etter barnets beste og ungdommen er enig (Storø, 2012, s. 15; bvl, 1992).

I forarbeidene til barnevernloven blir det uthevet at ungdommene skal gis mulighet til prøving og feiling i en tid etter at de har ønsket å bli selvstendig (barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2020) skriver også at ungdom kan ha et ønske om å klare seg selv og sier nei til ettervern, og barnevernstjenesten bør derfor gjenta tilbudet om ettervernet et år etter avslag, samt etter tiltakene er avsluttet, kontakte ungdommen for å høre om de ønsker å motta tiltak likevel.

Medvirkning er relevant å trekke inn ettersom ungdom som har tiltak gjennom barnevernet omhandles av rettigheter i Lov om barneverntjenester (1992). Det gjelder som nevnt i hovedsak for barn under 18 år, men også opp til 23 år dersom ungdommen samtykker til det (bvl, 1992, § 1-3). § 1-6 i barnevernloven (1992) er sentral der det presiseres at “alle barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, har rett til å medvirke i alle forhold som vedrører barnet etter denne loven.”. § 1-6 (bvl, 1992) inneholder videre tre sentrale punkter: 1) at barnet får informasjon, 2) barnet har rett til å gi uttrykk for synspunkter og de skal vektlegges og 3) barnet skal bli lyttet til. I Barnekonvensjonen (barne- og familiedepartementet, 1989) artikkel 12, presiseres det også at

barn har rett til å uttale seg om forhold som angår dem, og etter artikkel 12 nr. 2 særlig i “rettslig og administrativ saksbehandling”. Medvirkning skjer på ulike nivåer i samfunnet, men i dette tilfelle vil medvirkning på individnivå være relevant, da det handler om den enkeltes ungdoms medvirkning i overgangen til voksenlivet. Medvirkning på individnivå handler om å gi brukere, her ungdommer, mulighet til å være deltakende i egen sak (Paulsen, 2016b, s. 6).

2. Metode

Metode hjelper med å samle inn den dataen vi trenger i undersøkelsen og forteller noe om hvordan vi skal fremskaffe kunnskapen. Begrunnelsen for å velge en bestemt metode er at vi mener den belyser spørsmålet på en faglig god måte og gir faglig gode data (Dalland, 2012, s. 111). Det finnes både kvantitative og kvalitative metoder. Den kvantitative gir data i form av målbare enheter, mens de kvalitative metodene har som mål å fange opp opplevelse og mening som ikke lar seg måle eller tallfeste.

I arbeidet i denne oppgaven har jeg valgt undersøkelsesdesignet litteraturstudie, som er en kvalitativ metode. Litteraturstudie er basert på sekundærdata, som er allerede eksisterende litteratur. Hensikten er å få frem det som er gjort på et felt, sammenfatte teorier og funn og til slutt prøve å fastslå det man vet (Jacobsen, 2010, s. 54). Jeg har valgt litteraturstudie ettersom dette undersøkelsesdesignet egner seg best for å svare på min problemstilling. Grunnen til dette er at en kvalitativ metode som litteraturstudie er, tar sikte på å blant annet samle inn data som får frem sammenheng og helhet, formidler forståelse og får frem det som er spesielt, eventuelt avvikende (Dalland, 2012, s. 113). Det eksisterer mye forskning på feltet jeg vil undersøke og det gir mulighet til å kartlegge kunnskapen som er på feltet per i dag. Samtidig gir det mulighet til å sammenligne data og empiri fra norske og internasjonale studier.

2.1 Litteratursøk

Databasene som har blitt brukt for å søke etter relevant faglitteratur er *Idunn*, *Oria*, *google scholar*, *SocIndex*, *Nasjonalbiblioteket* og *google*. Søkeordene som har blitt brukt er “ungdom”, “barnevern”, “ettervern”, “overgang for ungdom i barnevernet”, “ettervern barnevern Norge”,

“leaving care”, “aging out of care”, “transition from care”, “emancipation from care”, “success factors” og “achievement or performance or outcome”. Disse søkeordene har ofte blitt kombinert med hverandre. Google har blitt brukt for å innhente statistikk som omhandler ungdom med barnevernserfaring, lovverk og enkle definisjoner.

Når det ble brukt få ord i kombinasjon resulterte det i svært mange treff. Kombinerte deretter flere ord, og fikk færre treff. Likevel var det mange treff, ettersom det finnes mye forskning og litteratur på tema ettervern og overganger til voksenlivet for ungdom i barnevernet. Det har blitt mye tid på å lese “abstract” og sammendrag for å se om artikler var relevante for min oppgave. Det var til stor hjelp å bruke kildelister fra tidligere bacheloroppgaver som omhandlet lignende tema, samt kildelister i relevante artikler. Har i flere tilfeller søkt direkte etter bøker i Nasjonalbiblioteket og etter artikler i andre databaser for å finne den spesifikke litteraturen som har vært i kildelistene.

2.2 Kildekritikk

Kildekritikk er ifølge Dalland (2012, s. 67) “de metodene som brukes for å fastslå om en kilde er sann”. Kildekritikk handler om å finne den litteraturen som på best måte kan belyse problemstillingen. Det er en rekke kildekritiske momenter en må ta i betraktning når en vurderer om en kilde er pålitelig og har verdi. Det vil blant annet være å finne informasjon om hvem forfatteren bak kilden er. Videre er det å se at påstandene i kilden er klare og nyanserte, der det både drøftes i kilden og påstandene er begrunnet og gjennomarbeidet. Det å se på når kilden stammer fra påvirker også verdien (Bertnes & Tuseth, 2012, s. 46-52).

Kilder som er blitt benyttet i denne oppgaven har vært fagfellevurderte vitenskapelige artikler og fra tidsskrifter. Det har også blitt brukt rapporter, artikler og statistikk som ikke er fagfellevurdert, men dette har vært fra kjente institusjoner som Bufdir, departementene og Statistisk sentralbyrå. Fagbøker fra tidligere pensum, samt kilder fra kildelisten i tidligere bacheloroppgaver og relevante artikler har også blitt benyttet. Det meste som er anvendt av litteratur er fra de siste 10-12 årene, som kan påstås å være innenfor for at kilden har verdi. Dette til sammen gjøre at kunnskapsgrunnlaget i oppgaven er tilstrekkelig oppdatert og verdifullt.

Det har vært utfordrende å velge ut litteratur, ettersom det er svært mye forskning og artikler som omhandler tema unge i overgangen til voksenlivet og ettervern. Det har spesielt vært utfordrende når det kommer til den internasjonale forskningen, da det er veldig mye forskning fra blant annet England. Derfor valgte jeg å kombinere mange ord i søkene mine, for å få færrest mulig treff. Det jeg gjorde for å finne relevant internasjonal litteratur, var å lese gjennom “Abstract” for å prøve kjapt velge det som har relevans for å besvare problemstillingen min.

2.3 Litteraturgjennomgang

Det ble benyttet en god del faglitteratur for å belyse relevant teori og bakgrunnskunnskap om problemstillingen. Blant annet har Veronika Paulsens studier fra 2016 og 2018 som omhandler ungdom med barnevernserfaring vært benyttet i stor grad. De besvarer problemstillingen og belyser temaet fra ungdommene sitt perspektiv. Det samme gjelder studier gjort av Backe-Hansen et. al. (2014), Clausen & Kristofersen (2008) og Kristofersen (2009). Jan Storø sin bok “Ettervern og overganger” (2012) har også blitt brukt mye ettersom den inneholder relevant forskning rundt overganger til voksenlivet for unge med barnevernserfaring. Kvello (2012), Eide & Eide (2004), Wennerberg (2011) og Schiefloe (2015) sine bøker har vært sentrale for å belyse teorier. Internasjonal litteratur har også blitt benyttet for å styrke kunnskapsgrunnlaget for hva som kjennetegner gode overganger.

Noen kilder var ikke mulig å finne primærkilden til, blant annet Bowlby sin teori om tilknytning. Det på grunn av at biblioteket har vært stengt i denne perioden. Det refereres da i noen sammenhenger til sekundærkilden. Kunnskapen som er sekundærhenvist til, vurderes som spesifikk og anses som reliabel.

3. Teori

3.1 Tilknytningsteori

Tilknytningsteori har vært et felt som har vært forsket på av flere forskere og psykologer opp gjennom årene. Noen av de første som studerte tilknytningsteori var John Bowlby og Mary Ainsworth. Det har også blitt forsket på av nordiske forfattere som Tor Wennerberg og Øyvind

Kvello. Bowlby tar utgangspunkt i at tilknytningsteori er at alle mennesker har et grunnleggende behov for å ha sterke og trygge bånd til omsorgspersoner, fra første leveår og gjennom hele barndommen og til tidlig voksen alder (Eide & Eide, 2004, s 129-130). At et barn eller ungdom har tilknytning til en person betyr ifølge Bowlby (referert i Eide & Eide, 2020, s. 129) “at han eller hun er sterkt disponert for å søke nærhet og kontakt med denne personen, særlig når han eller hun trenger støtte, hjelp eller beskyttelse”.

Tilknytningsmønster blir utviklet i de første leveårene i samspill med omsorgspersoner, når barnet er mest sensitivt for respons (Eide & Eide, 2004, s. 131). Bowlby refererer til to hovedtyper av tilknytningsmønstre, som er trygg tilknytning og utrygg tilknytning. Dersom et barn opplever at det sosiale nettverket gir støtte, forstår og reagerer adekvat, vil barnet tilegne seg trygg tilknytning. Det vil si barnet utvikler et positivt selvbilde og gjør at barnet vil se på verden som ufarlig, og det vil mestre utfordringer. En trygg tilknytning kan også føre til at barnet får en større fremtidsoptimisme, dermed lykkes i skolen både sosialt og faglig (Kvello, 2012, s. 243). Trygt tilknyttede barn skiller seg ved at de kan søke til sine tilknytningspersoner for trøst og støtte, samtidig uten problem angi egne behov, uten å være redd for å bli avvist (Wennerberg, 2011, s. 19). Når barn ikke møter den empatiske forståelsen for sine følelsesmessige behov som de trenger blir de utrygge i tilknytningen (Wennerberg, 2011, s. 19). Bowlby og Ainsworth sin teori er at det finnes tre hovedtyper utrygge tilknytningsmønstre. Den første er utrygg og ambivalent tilknytning som preges av engstelse på om omsorgspersoner vil være til hjelp når det er behov for det og være tilgjengelige. Den andre er utrygg og unnvikende tilknytning som preges av resignasjon og mistillit når det kommer til om omsorgspersoner vil gi beskyttelse og støtte når det er behov for det. Den tredje som er utrygg og desorganisert tilknytning, er mer alvorlig og karakteriseres ved at barnet virker redd og preges av stadige brudd i kommunikasjonen (Eide & Eide, 2004, 131-132).

Tilknytningsteori kan anvendes for å forstå senere livsfaser. Kunnskap om tilknytningsteori er betydningsfullt med tanke på at den kan gi forståelse av hvorfor et barns selvbilde er av ulik karakter og hvorfor det reagerer på ulike måter i relasjonelle sammenhenger. Det bidrar også til å forstå viktigheten av at ungdommen trenger stabile relasjoner og at ungdommen må få nok tid til å arbeide seg gjennom de psykologiske prosessene i overgangen til voksenlivet (Storø, 2012).

Mønstre av utrygg tilknytning kan ifølge Downes (referert i Storø, 2012, s. 104) endres gjennom samhandling med den som utøver omsorgen.

3.2 Trygg base og relasjoner

Bowlby har et uttrykk som sier “fra vuggen til graven”, der han mener tilknytningen følger oss gjennom hele livet i alle våre følelsesmessige relasjoner. De tidlige erfaringene i relasjoner former hvordan vi forholder oss til andre og oss selv, om vi våger å komme nær andre og om vi er trygge og selvstendige. Dersom vi ikke har hatt gode erfaringer i relasjoner kan det heller føre til at vi opplever en grunnleggende utrygghet i tilværelsen. På denne måten defineres vi av de relasjonelle sammenhengene vi møter og blir en del av (Wennerberg, 2011, s 52).

En del av det å ha gode erfaringer i relasjoner er å ha en *trygg base* som er et begrep Mary Ainsworth introduserte. Ainsworths sentrale oppdagelse var at ulikheter i barns atferd kunne sees i sammenheng med hvordan forelderen eller omsorgspersonen har imøtekommet barnets søken etter nærhet (Wennerberg, 2011, s. 53). Som Ainsworth sa, oppnådde barnet den dynamiske balansen mellom autonomi og nærhet når forelderen fungerer som trygg base. Da kan barnet regulere balansen mellom den risikofylte utforskningen som er nødvendig for at barnet skal lære det som er nødvendig om omverden. Også lære den nærheten til en omsorgsperson som barnet har behov for å kunne regulere sine fryktreaksjoner og prøve seg ut på nytt (Wennerberg, 2011, s. 54).

Nettopp på grunn av hvordan de tidligere relasjonelle erfaringene barnet har hatt former barnet, kan relasjoner og en trygg base være av betydning senere i ungdommens sitt liv. Den trygge basen for ungdom på vei inn i voksenlivet kan være både venner og partnere, eller andre trygge personer i nettverket (Killén, 2012, s. 24). For unge med barnevernserfaring, spesielt gjerne for de som vokser opp i fosterhjem eller institusjon, kan en trygg tilknytningsperson for den unge i overgangen til voksenlivet være kontaktpersonen i barnevernstjenesten. Ungdommen kan søke støtte og omsorg, samt råd og veiledning hos kontaktpersonen som kan være en trygg base i utforskningen av den nye tilværelsen utenfor institusjon eller fosterhjem (Storø, 2012, s. 104).

3.3 Risiko- og beskyttelsesfaktorer

Risiko- og beskyttelsesfaktorer kan belyse barns utviklingsmuligheter (Kvello, 2015, s. 240). Risikofaktorer er ifølge Kvello (2015, s. 246) “en fellesbetegnelse på forhold som øker faren for at personer utvikler psykiske og/eller sosiale vansker”. Risikofaktorer kan finnes både i miljøet utenfor individet og hos individet selv. Blant annet kan risikofaktorene være ustabilitet hos omsorgspersoner, rusmisbruk og gjentatte brudd i nære relasjoner og gjentatte flyttinger. Dersom flere opptrer samtidig har individet økt risiko for å utvikle problemer i voksen alder (Paulsen, 2018, s. 225). Beskyttelsesfaktorer oppstår først når de har en dempende effekt på risikofaktorer og demper sannsynligheten for å utvikle vansker når personer er rammet av risikofaktorer (Kvello, 2015, s. 146). Medfødt robusthet, god sosial kompetanse, omsorgsfull og konsekvent oppdragelse, god relasjon med en person er eksempler på beskyttelsesfaktorer (forebygging, u.å.).

Handling i et risikoperspektiv gjør seg gjeldende i arbeidet med ungdommer i overgangen til voksenlivet. Det betyr å gjøre både forberedende og forebyggende handlinger. Gjennom å iverksette skadebegrensende tiltak gjør en forberedende handlinger for å redusere konsekvensen av uønskede hendelser. Forebygging betyr å iverksette forebyggende tiltak for å redusere sannsynligheten for uønskede hendelser. I Lov om barneverntjenester (1992) gjør risikobegrepet seg gjeldende for sosialarbeidere. I § 1-1(bvl, 1992) står det at loven har som formål “å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, og å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår”. Å sikre er relevant i sammenheng med risikobegrepet. Det vil si at sosialarbeideren må identifisere risikofaktorene rundt barnet, også beskyttelsesfaktorene som eventuelt kan dempe risikofaktorene som er til stede, for å sikre at barn ikke tar skade av de oppvekstforholdene de lever under (Ellingsen & Kruke, 2015, s. 213).

Det er derfor betydningsfullt for sosialarbeidere som jobber i barnevernet å utvikle kunnskap om risikofaktorer slik at man kan yte bistand når de foreligger, framfor å vente til ungdommen viser tydelige symptomer på å lide overlast av dem senere i voksen alder (Kvello, 2015, s. 246). Kunnskapen om motstandsdyktighet og risiko hos en ungdom kan også være nyttig for

barnevernsarbeidere ved at den forklarer sammenhengen mellom risiko og ungdommens evne til å håndtere risikosituasjoner og en kan ta hensyn til ungdommen ut fra det (Storø, 2012, s. 112).

3.4 Nettverk og sosial støtte

Et nettverk er en sammenfatning av uformelle relasjoner mellom mennesker, som er relativt varige, og oppstår når flere relasjoner kobles og knytter mennesker sammen. Tilknytningene i relasjonene kan være av ulik betydning og styrke (Schiefløe, 2015, s. 13). Det uformelle nettverket er viktig, som venner eller andre nære personer, det gjør at en er mer rustet for å håndtere livets utfordringer. Et viktig aspekt gjennom deltakelsen i et nettverk, er at en kan få hjelp og støtte. En kan få materielle goder eller trøst og omsorg i en situasjon som er vanskelig å håndtere på egenhånd. Hvilken støtte en har i nettverket klassifiseres av hvor sterke og forpliktende de er, og hva vi kan hente ut av dem i ulike situasjoner (Schiefløe, 2015, s 91-92).

Forankring i et nettverk av støttende relasjoner gir det beste grunnlaget for livskompetanse over et bredt felt. Dels gjennom direkte helsegevinst i form av bekreftende tilbakemeldinger på selvbylde, mestring og identitet. Dels gjennom gode opplevelser og det å fungere som beskyttelse mot stress, samt det gjør det lettere å leve med smerte og sorg (Schiefløe, 2015, s. 160).

4. Funn og drøfting

4.2 Hva beskriver unge med barnevernserfaring selv de trenger for en god overgang til voksenlivet?

Det er flere måter for å undersøke hva ungdommer trenger og føler behov for i overgangen til voksenlivet og hva de har nytte av i et ettervern. En måte å måle dette på er å spørre de det gjelder, nemlig ungdommene selv (Storø, 2012, s. 19).

4.2.1 Nettverk og sosial støtte i oppfølgingen

Den sosiale støtten og relasjonene ungdommer har, har stor betydning for hvordan de klarer seg i overgangen til voksenlivet. Studier viser likevel at unge med barnevernserfaring har begrenset støtte i det uformelle nettverket og får mindre oppfølging (Paulsen, 2018, s. 225). Både Paulsen (2016a) og Barry (referert i Paulsen, 2016a) fremhever at et støttende sosialt nettverk, familie og venner er avgjørende for hvordan ungdom klarer seg i overgangen til voksenlivet. Ungdommer er ofte bekymret for hvordan de skal håndtere en selvstendig tilværelse, med eget ansvar for økonomi og jobb, og de er redd for å bli isolert og mangle støtte etter de har forlatt barnevernet (Paulsen, 2016a).

For unge med barnevernserfaring er manglende relasjoner og sosial støtte en av de største utfordringene. Mange av de unge med barnevernserfaring mangler det nødvendige sikkerhetsnettet i overgangen til voksenlivet hvis de opplever at de ikke mestrer utfordringen ved å bo alene (Goodkind, Schelbe og Shook, 2011). Internasjonal forskning som viser mønstre i Europa, Australia, Canada og USA samsvarer også med disse funnene, samt at unge med barnevernserfaring må stå på egne bein tidligere enn sine jevnaldrende (Stein og Munro, 2008).

Veronika Paulsen (2016a) har gjort en studie som bygger på kvalitative intervjuer med 43 ungdommer i alderen 17–26 år (13 jenter og 30 gutter). Flere av ungdommene i studien uttrykker et behov for oppfølging lengre enn de fikk. De uttrykker at de har behov for bistand praktisk, økonomisk og emosjonelt i overgangen til voksenlivet, med andre ord et behov for sosial støtte (Paulsen, 2016a). Ungdommene opplever at de ansatte i barnevernet tror de har mer støtte i nettverket enn de egentlig har og at de er mer selvstendige enn det de er. De beskriver at de savner et nettverk som bistår dem og støtter dem i overgangen, samt som er tilgjengelige og bistår når de tar kontakt, som gjør at de fortsatt føler et behov for å ha kontakt med de voksne i barnevernet. Føringer fra bufdir (2020) beskriver også at barnevernstjenesten bør kontakte ungdommen for å høre om de ønsker å motta tiltak likevel, dersom de har takket nei, fått avslag, eller tiltak har blitt avsluttet. En kan stille spørsmål ved hvorfor dette ikke blir gjort.

Videre uttrykker ungdommene at det ikke er nok at de klarer seg bra praktisk, de har fortsatt behov for emosjonell støtte og trygghet (Paulsen, 2016a). Dette bekreftes også av ungdommer

som ble intervjuet i en studie gjort av Tysnes (2014). En fersk amerikansk studie viser også at det ikke er nok å ha fokus på ferdigheter ved å bo alene, dette må kombineres med konkret støtte og relasjonsbaserte strategier og ferdighetstrening (Collins, 2019). Støtten ungdommene beskriver ligner på mye på den ungdommer vanligvis søker hos sine foreldre i overgangen til voksenlivet (Paulsen, 2016a). Det kan fremstå slik at ungdommer ikke får mulighet til en gradvis overgang slik andre ungdommer har. Det kan tyde på at barnevernssystemet ikke legger til rette for gradvise og fleksible overganger til voksenlivet. Det kan virke som at ungdom som har hatt en vanskelig oppvekst stilles større krav til når det kommer til selvstendighet i overgangen, enn det gjør for ungdom som har hatt gode og stabile oppvekstvilkår (Paulsen, 2018a). I forslag til ny barnevernslov (barne- og likestillingsdepartementet, 2019) beskrives også viktigheten av at unge med barnevernserfaring har én voksen de kan stole på, og at saksbehandler i barnevernet kan være en slik person for ungdommen. I et tilknytningsteoretisk perspektiv er dette også viktig, ettersom ungdom har behov for stabile relasjoner og en trygg base (Storø, 2012). Å ha et nettverk gjør at ungdom er mer rustet for å håndtere livets utfordringer (Schiefløe, 2015), som igjen kan gi de en bedre overgang til voksenlivet.

Det er barnevernloven (1992) som angir hvilke ettervernstiltak som kan anvendes og de er lite konkret i veiledning av ettervernstiltakene. Det står at tiltaket *kan* opprettholdes eller erstattes, som innebærer et stort rom for skjønn (barne- og likestillingsdepartementet, 2019). Likevel angir loven det er lov å være kreativ i løsninger så lenge ungdommen er enig og det utformes etter barnets beste, som gjør at barneverntjenesten har store muligheter (Storø, 2012, s. 15). Kan dette føre til store forskjeller mellom barneverninstanser og hva ungdommer får av oppfølging?

Støtten og relasjonene ungdommen har hatt i barnevernet, avsluttes på et sårbart punkt i livet der de går inn i en periode med usikkerhet og lite forutsigbarhet (Storø, 2012, s. 26). Til tross for at ungdom trenger mye støtte i denne overgangen, legger mange samfunnsinstitusjoner inn overgangen i denne tiden, når ungdommene er 18 år og myndige. Ser man på barnevernloven avsluttes i utgangspunktet tjenester når barnet er 18 år (bvl, 1992). Videre tiltak er kanskje ikke nødvendigvis en plikt, mer en mulighet for barnet dersom det ønsker det selv. Lovverket for denne aldersgruppen er fragmentert og oppsplittet, og lite forpliktende når det kommer til samarbeid og motivasjonsarbeid overfor den unge (NOU, 1999: 13, 1999, s. 73). Sosialarbeidere

gjør vurderinger innenfor rammer som handler om lovverk, politikk og økonomi. Det kommunale budsjettet setter begrensninger og fører til at sosialarbeidere og barnevernsinstitusjoner må foreta prioriteringer i arbeidet (Berg 2015, s. 69). Kommuneøkonomi kan dermed være en grunn til unge ikke blir spurt om de ønsker ettervernstiltak (Bunkholdt og Sandbæk 2008, s. 246). Vi ser likevel positive endringer i ettervernsfeltet i Norge. I Høringsnotatet - forslag til ny barnevernlov, foreslår barne- og likestillingsdepartementet (2019, s. 98) at det tydeliggjøres i loven hva slags ettervernstiltak barnevernet er forpliktet til å gi. Departementet mener at i en egen bestemmelse vil retten til ettervern komme frem tydeligere.

4.2.2 Relasjoner og trygg base

Ungdommene i studien til Paulsen (2016a) beskriver viktigheten av å ha en god relasjon til noen som kan bistå de i overgangen til voksenlivet. Det kan bidra til en trygghet for ungdommene dersom de får opprettholdt et tiltak i form av en relasjon til en kontaktperson (Paulsen, 2016a). Dette bekreftes også av Storø (2012, s. 132).

Ungdommer tenker kanskje at det å klare seg selv ikke skal bli noe problem og de ønsker å prøve seg på egenhånd i en selvstendig tilværelse. I studien til Paulsen (2016a) opplevde ungdommene at det å skulle klare seg selv ikke var så enkelt som de hadde trodd og flere beskriver at de angret etter de hadde takket nei til tiltak. Det står også i rundskriv Q-13 (barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet, 2011) at ungdom skal gjøres oppmerksom på at de har mulighet til å ombestemme seg og de under enhver omstendighet bør kontaktes ett år etter alle tiltak er avsluttet. Ungdommene i studien til Paulsen (2016a) opplevde ikke å bli kontaktet etter ett år og de beskriver at det å bli kontaktet etter en stund kan gi en bekreftelse på at de er husket. Det å følge denne anbefalingen fra barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet (2011) har et viktig formål, det å oppleve at noen tenker på dem og bryr seg. Det å ha en god relasjon til en annen person, med andre ord en trygg base, kan også opptre som en beskyttelsesfaktor (Kvelling, 2015, 253).

Downs (referert i Storø, 2012, s. 103-104) har gjennom forskning med utgangspunkt i tilknytningsteori funnet ut at det blant annet ikke er nok å trene på praktiske ferdigheter før de flytter for seg selv, dette samsvarer også med Collins' funn (2019) som tidligere nevnt. Downs

beskriver videre at ungdom med utrygg tilknytning ikke alltid er i stand til å ha en fleksibilitet i posisjonen mellom trygg og utforskende i en interaksjon. Det kan være at de enten holder avstand til tilknytningspersonen eller klenger seg fast, men han eller hun kan bryte et slikt mønster. Dette særlig ved å oppleve trygg tilknytning, for eksempel ved institusjonen eller i et fosterhjem. Ungdommene trenger også at en voksen bistår de i å reflektere i et undersøkende perspektiv over egne relasjoner. Videre har Downes forskning funnet at samhandlingen mellom omsorgsperson og ungdommen, kan føre til at utviklingen endrer seg, enten i negativ eller positiv retning. Dersom ungdom gjennom sin tid har utviklet tillitsfulle relasjoner, er disse en svært viktig verdi for den unge i overgangen. Den videre kontakten er svært betydningsfull for å bygge nye tilknytninger videre i voksenlivet (Downes, referert i Storø, 2012, s. 104). Stein (referert i Storø, 2012, s. 111) trekker også frem at en varm og støttende relasjon med én voksen i overgangen til voksenlivet er særlig nyttig for å bygge opp under den unges motstandsdyktighet. Ut fra kunnskap om hva som er viktig for barn med flere risikofaktorer, er det viktig at ungdommen får et støttende miljø og mulighet til å utvikle seg i sitt tempo i overgangen (Storø, 2012, s. 113).

4.2.3 Medvirkning og informasjon

Medvirkning kan være en faktor som spiller inn på hvor god overgangen til voksenlivet blir for ungdommene. I studien gjort av Paulsen (2016b) kommer det frem at ungdommer har opplevd ulik grad av medvirkning i kontakten med barnevernet. Ungdommene sier det er viktig for de at barnevernet må høre mer på de og at det de sier må legges vekt på. Landsforeningen for barnevernsbarn mener også at ungdommens behov, ønsker og meninger skal være sentralt i utformingen av ettervernstilbudet (LFB, u.å.). I 2018 ble § 1-6 i "Barns rett til medvirkning" tilføyd i barnevernloven (1992), som skal styrke barns medvirkning i alle forhold som vedrører barnet. I tråd med dette kan det virke som at retten til å medvirke styrkes for barna.

Informasjon til ungdommene er en viktig forutsetning for medvirkning, dersom de ikke får den fører det til at de har liten mulighet for medvirkning (Paulsen, 2016a). Landsforeningen for barnevernsbarn mener at det skal være en plikt å informere godt om ettervern fra ungdommer er 16 år og bør gjøres sammen med en tildelt fagperson tilpasset den enkelte ungdoms behov (Landsforeningen for barnevernsbarn, u.å.). Gjennom intervjuene i Paulsen (2016a) sin studie beskrev ungdommene at deres utgang fra barneverntiltak ofte er preget av manglende informasjon og manglende medvirkning i utformingen av ettervernstilbudet. En konsekvens er at flere har fått

tilbud om tiltak de ikke føler de har behov for, og de har fått avslag på hjelp de selv har ønsket og ment de har trengt, nettopp fordi de ikke har blitt spurt om hva de har behov for (Paulsen, 2016a). På en annen side er det også viktig at ungdommene har fått lov å være med å bestemme, da det kan føre til at de føler mer ansvar for målene som settes og beslutningene som er tatt, som videre fører til at de tar mer ansvar for å følge opp (Paulsen, 2016a). Videre kan også resultatet av å delta i et ettervernstiltak inspirere ungdommen til å gå videre og finne ut hva han eller hun ønsker å gjøre i livet sitt (Storø, 2012, s. 136).

Videre ser en at relasjonen ungdommen har til den som tar beslutninger kan ha noe å si på graden av medvirkning. Ungdommene i Paulsen (2016b) sin studie opplevde medvirkning i større grad når de hadde en god relasjon til den som tok beslutninger. Dette kan ha sammenheng med at ungdommer som føler de har en god relasjon til den ansatte er mer åpne om sine ønsker og behov (Paulsen, 2016a). For at ungdommer skal få en god overgang til voksenlivet og ha mulighet til medvirkning, er det viktig at personer som jobber med ungdommene utvikler relasjonskompetanse. Dette for at barnet skal bli hørt og få informasjon og hjelp til å forstå sammenhenger. Det er ikke barnet som skal ha ansvar for relasjonen, det er barnevernsansatte (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 51-53).

På en annen side hevder noen at brukermedvirkning kan oppfattes som ensbetydende med at brukeren og nettverket blir overlatt til å løse sine problemer selv (Nordstoga, referert i Slettebø & Seim, 2007, s. 39). Backe-Hansen (referert i Slettebø og Seim, 2006, s. 39) har stilt spørsmålet om perspektivet på brukeren kan gi grunnlag for profesjonell abdisering. Som videre vil si at det kan bidra til at brukerne må påta seg mer ansvar for utfallet i deres sak og brukerne kan stå igjen med en skyldfølelse for hvordan det går med de (Slettebø & Seim, 2007, s. 39). På den ene siden har man barnevernloven (1992, § 1-6) som sier at barn som er i stand til å danne egne synspunkter har rett til å medvirke i alle forhold som vedrører barnet. Barnet skal fritt gi uttrykk for sine synspunkter, bli lyttet til og synspunktene skal vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet. Videre i grunnloven (1814, § 104) står det at “Ved handlinger og avgjørelses som gjelder barn, skal hva som er best for barnet, være et grunnleggende hensyn”. Det vil derfor være viktig at respekten for brukernes autonomi og rett til medvirkning ikke er det samme som avstand og likegyldighet. Sosialarbeideren skal ha respekt for barnets rett til å ta egne valg, men det blir

betydningsfullt å stille sin kunnskap til rådighet og være ha en tett dialog med barnet der alternativer og valg blir diskutert (Slettebø & Seim, 2007, s. 39).

Flere hevder allikevel at brukermedvirkning er fullt mulig, og nødvendig, innenfor de gitte rammene som er i arbeidet i barnevernet. Det er nødvendig fordi brukerens perspektiv er betydningsfullt for å kunne danne et reelt bilde av behovet for støtte. Det er imidlertid nødvendig å ha et reflektert forhold til begrepet og ikke neglisjere at det asymmetriske maktforholdet mellom sosialarbeideren og brukeren ikke eksisterer. Å late som om maktspektet ikke er der vil kunne føre til misbruk av brukeren (Bunkholdt og Sandbæk, 2008, s. 22). Sosialarbeidere kan redusere det skjeve maktforholdet ved å ha fokus på brukeres medvirkning (Levin, 2015, s. 42).

4.1 Andre faktorer som kjennetegner gode overganger til voksenlivet

I en studie av Backe-Hansen et.al (2014, s. 12) var det som kjennetegnet dem som oppnådde gode overganger til voksenlivet at de i høyere grad var unge kvinner enn menn, oftere hadde mottatt ettervernstiltak, og oftere hadde vært plassert i fosterhjem. Dessuten gjorde unge voksne med innvandrerbakgrunn det noe bedre enn norskfødte. Det kan imidlertid ha en sammenheng med at norskfødte hadde tiltak grunnet egne rus- og atferdsproblemer (Backe-Hansen et al., 2014, s. 12). En studie fra USA viste også at ungdommer hadde økt sjans for å ta utdanning og få jobb, dersom de ble fulgt opp etter fylte 18 år (Courtney et al., 2007). I tillegg til at ettervernstiltakene er viktige, hevder noen det er sannsynlig at de som velger å motta ettervernstiltak er mer motiverte til å etablere et vellykket voksenliv (Clausen & Kristofersen, 2008, s. 60). I Clausen og Kristofersens (2008, s. 62) studie viser funn at den største gruppen med god overgang til voksenlivet var blant de som hadde vært i fosterhjem. Sjansen for høyere utdanning øker for de som har vært i fosterhjem. Grunnen til at det går bedre med de som har vært i fosterhjem kan være at det kan være en seleksjon av personer til å bo i fosterhjem (Kristofersen, 2008, s. 101). En annen faktor som spiller en rolle er sivilstatus. Backe-Hansen et al. (2014, s. 79) fant at det var 22 prosent økt sannsynlighet for å oppnå god overgang dersom man er gift. Det kan tenkes det har en sammenheng med at den unge med barnevernserfaring da har en person med en god relasjon til som han eller hun kan støtte seg på.

I Norge var det på slutten av 2018 vel 5000 unge i alderen 18-22 år som fikk tiltak fra barnevernet, det er en dobling de siste ti årene (Dyrhaug, 2019). Dette vil man kunne si er en positiv økning, også ettersom forskning viser at det går bedre i voksenlivet med ungdommer som mottar ettervernstiltak. På den andre siden er det svært få mellom 20-23 år som mottar ettervernstiltak (Dyrhaug, 2019). På tross av at forskning, spesielt internasjonal, viser at det er for tidlig å slippe taket på unge i 18-20 års alderen som har vært under offentlig omsorg store deler av livet (Kristofersen, 2008, s. 14), kan det virke som at det norske barnevernet ikke har klart å arbeide godt nok med denne gruppen. Det viser seg at barnevernstjenesten ofte står alene om oppfølgingsansvaret av unge med barnevernserfaring. Det er barnevernstjenesten som har ansvar for å koordinere ulike ettervernstiltakene og for at de aktuelle tjenestene samarbeider. Dette kan være utfordrende for det er mange aspekter som skal på plass. Det kan være å støtte ungdommen i overgangen til voksenlivet, etablere kontakt med NAV, etablere egen bolig og inntreden i arbeidslivet (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 233).

4.1.1 Kontaktperson eller mentor

For noen år siden ble en ordning med oppnevning av kontaktperson innført i Danmark (Storø, 2012, s. 140). Dette var ifølge Espersen (referert i Storø, 2012, s. 140) vurdert som et av de mest vellykkede tiltakene i dansk barnevern. Mentor er et begrep som blir brukt i engelskspråklige land. Funn i en studie var at det å få tilgang på en person som kunne være en rollemodell og lytte, få mulighet til å utforske muligheter og utvikle ferdigheter for den selvstendige tilværelsen og få støtte, var de vanligste begrunnelsene fra de unge for å ønske en mentor (Clayden & Stein, 2005). Imidlertid er en form for mentorordning noe jeg ikke har klart å finne innenfor det norske barnevernet og ettervernstiltak. At det er én voksenperson ungdommer kan stole på som de bør ha kontakt med i ettervernstiltaket, er beskrevet og lagt inn i *forslag til ny barnevernslov* (2019, s. 95). Utover det er støttekontakt et tiltak som blir brukt i ettervern, men jeg har ikke klart å finne noe informasjon om denne ordningen.

Til tross for at mentorordningen utelukkende har blitt vurdert positiv, må ungdommene også ha et ønske om kontakten med en støtteperson og generelt ha ettervernstiltak. I en undersøkelse som gikk ut på å se på barnevernets vurdering bak ettervernstiltak for unge som har vært under omsorg, var den største grunnen til at unge ikke hadde ettervernstiltak, at de ikke ønsket dette selv

(Oterholm, 2008, s. 43). Det kan være en utfordring ettersom en ser det går dårligere med de som ikke mottar ettervern. Storø (2012, s. 141) hevder ungdommen bør få velge støttepersonen som skal følge han eller henne i overgangen selv. Støttepersonen bør være eldre enn ungdommen og ungdommen må ha tillit til og respektere vedkommende. Det viktigste ifølge (Storø, 2012) er å først og fremst støtte ungdommen i vanskelige situasjoner og assistere han eller henne i å bygge og håndtere et sosialt nettverk.

4.1.2 Tilpasset støtte i overgangen

Storø (2012, s. 29) har drøftet hvorvidt barnevernet kan opptre som foreldre. Han beskriver at det er viktig med en både-og tenkning når det kommer til å se på ungdommen som bruker av en tjeneste og en ungdom med emosjonelle behov. Barnevernet opptre både som omsorgsgiver og leverandør av en velferdstjeneste (Bakketeig, referert i Storø, 2012). Storø (2012, s. 29) mener den personlige involveringen i ungdommens situasjon er det mest avgjørende i arbeidet med å bistå han eller henne i overgangen, og at det er gjennom relasjonen man får kontakt med ungdommen og hennes eller hans behov. Å bistå vil si å yte omsorg, samtidig som man støtter ungdommen i utviklingen i å ta vare på seg selv (Storø, 2012, s. 123). På den andre siden er medvirkning, informasjon, partsrettigheter og innflytelse i egen barnevernssak viktig for ungdommen (Storø, 2012, s. 29). Ifølge Storø (2012) må begge orienteringer om ungdommen inkluderes. Kan det hende ungdommer ikke har en voksenperson som dekker begge behov? For ungdommer er det viktig at støtten de får tilpasses deres behov og den konteksten de er i. Overgangen til voksenlivet håndteres ikke av ungdomsgrupper, men av den *enkelte ungdom*. Selv om overgangen for ungdommer har mange likhetstrekk, må det fokuseres på individet og det må kontinuerlig foretas vurderinger av person og kontekst for å yte best mulig støtte. Det mest sentrale i overgangen er dialogen mellom ungdommen og hjelperen (Storø, 2012).

5. Oppsummering

I denne oppgaven har fokuset vært på å belyse hva som kjennetegner gode overganger til voksenlivet for unge med barnevernserfaring. Videre også hva unge med barnevernserfaring har behov for i overgangen og hva det er viktig å være bevisst på i arbeidet med denne gruppen. For å forstå utfordringene denne gruppen unge har, har det vært viktig å forklare at de er en sårbar gruppe i overgangen ettersom de ofte har opplevd flere risikofaktorer i oppveksten. Ulike teorier

som tilknytningsteori og nettverksteori har vært med å belyse bakgrunnen til ungdommene. Teoriene gir kunnskap om hvorfor ungdom reagerer på ulike måter i relasjonelle sammenhenger og bidrar til å forstå ungdommenes behov for stabile relasjoner senere i livet.

Forskning viser at de unge med barnevernserfaring har manglende relasjoner og sosial støtte, som har stor betydning for hvordan de klarer seg i overgangen. De opplever større utfordringer og problemer enn ungdom uten barnevernserfaring. Dette gjelder på flere områder, som utdanning, arbeidsledighet og mottar oftere ytelser. Funn viser at unge med barnevernserfaring har behov for mer støtte utover den praktiske hjelpen, som ofte er med bolig og økonomi, for å få den gode overgangen til voksenlivet.

Et av de mest sentrale funnene er behovet for å ha en person de har en god og trygg relasjon til, med andre ord en trygg base. Ungdommene uttrykker et behov for dette, og forskningen viser også at ungdommer som har en varm og støttende relasjon i overgangen er særlig nyttig for å bygge opp under den unges motstandsdyktighet, og gjør de mer rustet for å håndtere livets utfordringer. Relasjonene ungdom har er betydningsfulle, og de må være basert på tillit og medvirkning. Andre viktige funn er behovet ungdommene uttrykker for lengre oppfølging, en mer gradvis overgang og et ønske om å bli lyttet til. Ungdommene takker ofte nei til ettervernstiltak, men de uttrykker at de kunne ønske noen tok kontakt etter en stund, ettersom flere ungdommer uttrykker at det å klare seg selv ikke var så enkelt som de hadde trodd. Det å ta kontakt med ungdommene ett år etter tiltak er avsluttet, er viktig for den gode overgangen ved at de føler noen tenker på dem og bryr seg.

Ungdom med barnevernserfaring kan ha en utrygg tilknytning, som gjør at de kan mangle fleksibiliteten mellom trygg og utforskende interaksjon. Funnene viser dermed at det bør være fokus på relasjonsbaserte strategier og ferdighetstrening før ungdom flytter seg selv. Et annet funn er viktigheten av medvirkning i utformingen av ettervernstilbudet, og en forutsetning for medvirkningen er å få nok informasjon. Det kan føre til at ungdommen føler mer ansvar for målene som settes og for å følge opp tiltakene. Resultatet kan videre inspirere ungdommene til å finne ut hva de ønsker å gjøre i livet sitt. Videre funn viser at det som kjennetegnet dem som

hadde oppnådd gode overganger til voksenlivet var de som har vært plassert i fosterhjem, har innvandrerbakgrunn, er kvinner og er gift. Det kan ha ulik sammenheng, men en grunn kan være seleksjon av personer til plasseringer i ulike typer tiltak. Forskning viser viktigheten av det å fokusere på individet, og foreta kontinuerlige vurderinger hele veien for å yte best mulig støtte til hver enkelt ungdom.

Fokuset på å støtte ungdommer i overgangen har økt de siste årene både i Norge og internasjonalt. Ordninger har blitt utviklet for å sikre at de får støtte og hjelpe i overgangen. Ettervern knyttes til barnevernets arbeid med ungdom mellom 18 og 23 år. Vi ser at ettervernsfeltet er i positiv endring i Norge, både når det gjelder lovendringer og organisasjoner som arbeider for at barns stemme blir hørt og for deres rettigheter. Et annet sentralt funn i oppgaven har vært at de som mottar ettervernstiltak oppnår bedre overganger til voksenlivet, enn de som ikke har det. Statistikk viser også et økt antall ungdommer som mottar ettervernstiltak. På bakgrunn av dette er det en positiv utvikling, men for at unge skal beholde ettervernet lengre enn til 20 års alderen, som statistikk viser, og at enda flere skal få gode overganger til voksenlivet, bør det bli gjort noen målrettede endringer i ettervernsarbeidet i Norge. Dersom lover og føringer fra ulike departementer blir fulgt, er allerede mye gjort. Dagens bestemmelser er lite forpliktende, og dersom forslaget til ny barnevernslov går gjennom der barne- og likestillingsdepartementet foreslår å lovfeste en egen bestemmelse om ettervern som forplikter til å gi ettervernstiltak, så er vi på god vei til å skape gode overganger til voksenlivet for unge med barnevernserfaring.

6. Referanser

Backe-Hansen, E., Madsen, C., Kristofersen, L. B. & Hvinden, B. (2014) *Barnevern i Norge 1990-2010. En longitudinell studie*. (NOVA Rapport 9/14). Oslo: NOVA. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Barne- og familiedepartementet. (1989). *FNs konvensjon om barns rettigheter*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

Barne- og likestillingsdepartementet. (2019). *Høringsnotat - Forslag til ny barnevernslov*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/7a124c63b81b487e9d79ae44b73a2b70/horingsnotat-ny-barnevernslov---april-2019-.pdf>

Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet. (2011). *Rundskriv om tiltak etter barnevernloven for ungdom over 18 år*. (Q13/2011). Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/rundskriv/2011/rundskriv_tiltak_barnevernsloven.pdf

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2020, 3. februar). Ettervern: tiltak for ungdom over 18 år. Hentet fra https://bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Negativ_sosial_kontroll_tvangsekteskap_og_aresrelatert_vold__en_veileder_til_barnevernstjenesten/Fasene_i_en_barnevernssak__familie__og_sikkerhet_sarbeid/Ettervern/

Barneombudet. (u.å.). Kva er ettervern? Hentet fra <https://barneombudet.no/dine-rettigheter/til-et-barnevern/ettervern/>

Barnevernloven. (1992). Lov om barneverntjenester. (LOV-1992-07-17-100). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>

Berg, B. (2015). Velferdsstatens sikkerhetsnett. I Ellingsen, I. T., Levin, I., Berg, B. og Kleppe, L. C. (Red.). *Sosialt arbeid. En grunnbok.* (s. 65-79). Oslo: Universitetsforlaget.

Bergjordet, Dyrhaug & Haugen. (5. desember 2011). Barnevernet - et tilbud til mange. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/barnevernet-et-tilbud-til-mange>

Bertnes, P. Å. & Tuseth, B. S. (2012). *Faglig informasjon på internett. - kvalitet og kildekritikk.* Oslo: Abstrakt forlag.

Bufdir. (2019, 01. november). Fra skole til voksenliv. Hentet fra https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barnevern_skole/Skole_voksenliv/#heading25756

Bunkholdt, V. & Kvaran, I. (2015). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid.* Oslo: Gyldendal Akademisk.

Bunkholdt, V. og Sandbæk, M. (2008). *Praktisk barnevernarbeid.* (5. utg.) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Clausen, S.E. & Kristofersen, L. B. (2008). *Barnevernsklienter i Norge 1990-2005. En longitudinell studie.* (NOVA Rapport 3/08). Oslo: NOVA. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Clayden, J. & Stein, M. (2005). *Mentoring young people leaving care. "Someone for me"*. York: Joseph Rowntree Foundation.

Collins, M. E. (2019). Transitioning from Foster Care to Independence: Lessons from Recent Research and Next Steps. *Child Welfare*, 5, 233-238. Hentet fra <http://web.a.ebscohost.com.galanga.hvl.no/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=2406847a-43cf-4627-bb29-9ed4c489976d%40sdc-v-sessmgr02>

Courtney, M. E, Dworsky, A., Cusick, G. R., Perez, A. & Keller, T. (2007). *Midwest Evaluation of the Adult Functioning of Former Foster Youth*. University of Chicago.

Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. (5. utg.) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Dyrhaug, T. (2019, 11. juli). Auke i barnevernstiltak blant unge over 18 år. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/auke-i-barnevernstiltak-blant-unge-over-18-ar>

Eide, T & Eide, H. (2004). *Kommunikasjon i praksis. Relasjoner, samspill og etikk i sosialfaglig arbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Ellingsen, I. T., & Kruke, B. I. (2015). Risikohåndtering i sosialt arbeid. I Ellingsen, I. T., Levin, I., Berg, B. & Kleppe, L. C. (Red.), *Sosialt arbeid - en grunnbok* (s. 210 - 226). Oslo: Universitetsforlaget.

Ellingsen, T. I., Levin, I., Berg, B. & Kleppe L. C. (2015). *Sosialt arbeid. En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.

Forebygging. (u.å.). Beskyttelsesfaktorer. Hentet fra <http://www.forebygging.no/ordbok/a-e/beskyttelsesfaktorer/>

Goodkind, S. Schelbe, L.A. og Shook, J. J. (2011). Why youth leave care: Understandings of adulthood and transition successes and challenges among youth aging out of child welfare. *Children and Youth Services Review*, 33 (6), 1039–1048. Hentet fra <https://www-sciencedirect-com.galanga.hvl.no/science/article/pii/S0190740911000223>

Grunnloven. (1814). Kongeriket Noregs grunnlov. (LOV-1814-05-17). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17-nn?q=grunnlov>

Jacobsen, D. I. (2010). *Forståelse, beskrivelse og forklaring. Innføring i metode for helse- og sosialfagene*. 2 utg. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Killén, K. (2012). *Forebyggende arbeid i barnehagen. Samspill og tilknytning*. Oslo: Kommuneforlaget.

Kristofersen, L. (2009). *Barnevern og ettervern. Hjelpetiltak for 16–22 åringer og levekår for unge voksne*. NOVA-rapport 10. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Kvello, Ø. (2015). *Barn i risiko*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Landsforeningen for barnevernsbarn (LFB). (u.å.). Ettervern. Hentet fra <https://barnevernsbarna.no/om-oss/politisk-plattform/ettervern/>

Levin, I. (2015). Sosialt arbeid som spenningsfelt. I Ellingsen, I. T., Levin, I., Berg, B. og Kleppe, L. C. (Red.). *Sosialt arbeid. En grunnbok*. (s. 36-46). Oslo: Universitetsforlaget.

Mendes, P. & Moslehuddin, B. (2006). From Dependence to Interdependence: Towards Better Outcomes for Young People Leaving State Care. *Child abuse review*, 15, 110-126. Hentet fra <http://web.a.ebscohost.com.galanga.hvl.no/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=9&sid=2406847a-43cf-4627-bb29-9ed4c489976d%40sdc-v-sessmgr02>

NOU 2009; 22. (2009). *Det du gjør, gjør det helt. Bedre samordninger av tjenester for utsatte barn og unge*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/a0ba82b642e343b890b94b7314b0a4e4/no/pdfs/nou200920090022000dddpdfs.pdf>

Oterholm, I. (2008). *Barneverntjenestens arbeid med ungdom i alderen 18 til 23 år*. Rapport nr. 1/2008 Oslo: Diakonhjemmet høgskole.

Paulsen, V. (2016a). Ungdom på vei ut av barnevernet: - Brå overgang til voksenlivet. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 01 (93), 36-51. Hentet fra https://www-idunn-no.galanga.hvl.no/tnb/2016/01/ungdom_paa_vei_ut_av_barnevernet_-_braa_overgang_til_voksenl

Paulsen, V. (2016b). Ungdommers erfaringer med medvirkning i barnevernet. *Fontene forskning*, 9, 4-15. Hentet fra <https://fonteneforskning.no/pdf-15.44730.0.3.addb44a4fe>

Paulsen, V. (2018). Et anerkjennelsesperspektiv på oppfølging av ungdom i barnevernet i overgangen til voksenlivet – fra teori til praksis. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 04 (95), 224-237. Hentet fra [https://www-idunn-no.galanga.hvl.no/tnb/2018/04/et_ankjennelsesperspektiv_paa_oppfoelging_av_ungdom_i_barne](https://www-idunn.no/galanga.hvl.no/tnb/2018/04/et_ankjennelsesperspektiv_paa_oppfoelging_av_ungdom_i_barne)

Schiefløe, P. M. (2015). *Sosiale landskap og sosial kapital. Nettverk og nettverksforskning*. (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Slettebø, T. & Seim, S. (2007). *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Stein, M. og Munro, E. (red.) (2008) *Young People`s Transition from Care to Adulthood. International Research and Practice*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Storø, J. (2012). *Ettervern og overgang for ungdom i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Tysnes, I. B. (2014). *Ungdommenes opplevelse av plassering, opphold og ettervern: En studie av institusjonsplasseringer etter lov om barneverntjenester § 4.24*. (Doktoravhandling). Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

Wennerberg, T. (2011). *Vi er våre relasjoner. Om tilknytning, traumer og dissosiasjon*. Oslo: Arneberg Forlag.